

Carl Schmitt i rusko-ukrajinski rat: neke pojmovne poveznice

izv. prof. dr. sc. Tonči Kursar
Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu
tonci.kursar@fpzg.hr

Uvod

I sprva se činilo da je invazija Rusije na Ukrajinu, koja je započela 24. veljače ove godine, ugrozila Fukuyaminu ideju o prijelazu u „posthistoriju“. Jasno je, naime, da umjesto prevlasti ekonomskog natjecanja kao ključnog obilježja „posthistorije“ imamo inačice vojnog „natjecanja“, koje kao da nas vraćaju u povijest koju je Fukuyama manje-više otpisao. Doduše, treba reći da je on, slijedom uvođenja bespoštednih ekonomskih sankcija Rusiji, žurno ustvrdio da se time zapravo vraćamo na „duh 1989 koji će oživjeti zahvaljujući hrpi hrabrih Ukrajinaca“ (Fukuyama, 2022b). Zapravo se priklonio probuđenoj naraciji o (konačnoj) bitci demokracija protiv (preostalih) autokracija odnosno „nepotpuno reformiranih sila poput Rusije, ili Kine“ (Fukuyama, 1994: 509). Ta će bitka, po njemu, biti dobivena jedino ako svi na Zapadu shvate da smo razmaženi životom u demokraciji i da je došlo vrijeme za punu mobilizaciju u borbi protiv agresivnih autoritarnih država (Fukuyama, 2022a).

Ostavimo začas Fukuyamu po strani. Treba, naime, vidjeti kako Zapad vidi neposredne posljedice spomenute invazije. Mjerodavni uvid vjerojatno možemo steći čitajući *The Economist*. U tom smislu je koristan tekst *Trgovanje s neprijateljem* (The Economist, 2022a). Osnovno pitanje na koje se odgovara u tekstu glasi: „je li mudro da otvorena društva imaju normalne ekonomske odnose s autokratskim društvima kao što su Rusija i Kina koja krše ljudska prava, ugrožavaju sigurnost, i što su bogatija postaju sve veće prijetnje“. Odgovor počinje tvrdnjom koja, u osnovi, potvrđuje ono što sam početno rekao: „invazija na Ukrajinu treći je najveći udarac globalizaciji u posljednjih deset godina“ (The Economist, 2022a). Preostala dva su Trumpovi trgovinski ratovi i pandemija izazvana virusom COVID-19. Spomenuto je pitanje sve važnije jer je „razbijena vizija iz 1990-ih godina da slobodna trgovina i slobode mogu ići ruku pod ruku“. U današnjoj se situaciji nada da bismo zapravo trebali zaboraviti priličnu trgovinsku povezanost koja je doskora vladala između autokracija i demokracija.

Ona je doduše počivala na načelu da „demokracije trebaju nastojati maksimalizirati trgovinu bez da ugrožavaju nacionalnu sigurnost“, ali to više „nije lako ostvariti u praksi“ (The Economist, 2022a). Naime, rat u Ukrajini je pokazao da „trebamo kirurški redizajn opskrbnih lanaca kako bi se spriječilo autokratske zemlje da zlostavljaju liberalne“ (The Economist, 2022a). Shodno tradiciji ovog tjednika ipak se ne zagovara „samodovoljnost“ država nego treba potražiti pouku iz Hladnoga rata kad se „trgovalo energijom i žitaricama, ali je postajala niska ukupna razina povezanosti“ (The Economist, 2022a). U novonastaloj situaciji, neovisno o velikim problemima, „povlačenje Zapada u hladnoratovske sfere utjecaja i samodostatnost mogla bi biti pogreška“ (The Economist, 2022a). Uzimajući u obzir da je „rat tragedija, ali i trenutak istine“, Zapad i njegovi saveznici, prema tjedniku *The Economist*, „trebaju pronaći novi put koji kombinira otvorenost i sigurnost i spriječiti da se san o globalizaciji pretvori u moru“ (The Economist, 2022a).

Početo se Putinove ideje mogu svesti na potrebu da osigura, šmitovski rečeno, ruski *Großraum* (veleprostor), čime se odstupa od politike (liberalne) univerzalizacije/globalizacije pod okriljem Zapada

Vidjeli smo, otprilike, da Zapad ne bi trebao odustati od globalizacije, što otvara pitanje položaja Rusije u takvoj konstelaciji. Kako bismo pokušali odgovoriti na to prvo pitanje, trebamo ukratko prikazati ono što je Vladimir Putin izjavio nekoliko dana prije invazije na Ukrajinu. Njegov politički cilj je, osim pobjede nad Ukrajinom, stvaranje „novog svjetskog poretka o kojem brine neka vrsta svjetskog vijeća“ čiji „članovi bi, recimo, bili SAD, Rusija i Kina“ (Gligorov, 2022). Početno se Putinove ideje mogu svesti na potrebu da osigura, šmitovski rečeno, ruski *Großraum* (veleprostor), čime se odstupa od politike (liberalne) univerzalizacije/globalizacije pod okriljem Zapada.¹ Putin je invaziju (službeno je nazvana „specijalna operacija“) nastajao legitimirati tvrdeći da za Rusiju „Ukrajina nije (...) neka nasumična država, (...) ona je sastavni dio naše vlastite povijesti, kulture i duhovnog prostranstva“ (Putin, 2022: 0.48). Sama Ukrajina, po njemu, „nikad nije imala postojanu tradiciju svog tipa državnosti“ (Putin, 2022: 20.09). Stanje u toj državi koje je nastalo posebno nakon prevrata 2014. za njega nije prihvatljivo jer je Zapad sveo Ukrajinu na „razinu kolonije s režimom marioneta“ (Putin, 2022: 29.00). Nadaje mu se stoga pitanje „jesu li bijeda, beznadnost, gubitak industrijskog tehnološkog potencijala – je li baš to prozapadni civilizacijski izbor kojim se već godinama zavarava i obmanjuje milione ljudi time da im se obećava rajске vrtove“ (Putin, 2022: 27.04). Ipak, iz njegovog istupa lako je zaključiti da mu je Ukrajina samo povod jer ga ustvari muči položaj Rusije u odnosu na Zapad. Ističući nastupanje Zapada prema Rusiji odnosno izlazak NATO-a na granice Rusije kao „jedan od ključnih uzroka krize u europskoj sigurnosti“ (Putin, 2022: 44.31) Putin zaključuje: „njima jednostavno ne treba tako velika i samostalna država kao što je Rusija. To je odgovor na sva pitanja“ (Putin, 2022: 43.26). Štoviše, „to i jest izvor tradicionalne američke politike prema Rusiji“ (Putin, 2022: 43.30). Stoga nema dvojbe da „tzv. civilizirani svijet čijim su se jedinim predstavnicima samoproglasili naši zapadne kolege“ (Putin, 2022: 53.17), po njemu, želi stati na kraj Rusiji, odnosno njenom prosperitetu. U nastavku teksta bi se na osnovi triju (Schmittovih) pojmovnih poveznica pokazale mogućnosti interpretacije sudbine

¹ Za „lijevu“ inačicu toga v. Mouffe, 2007.

Rusije u novonastaloj globalnoj situaciji. Posrijedi su Schmittova teorija prostora, pojam *katechon* i dio njegove teorije rata.

Zločin i (eventualna) kazna?

Kako je Rusija nedvojbeno napala Ukrajinu, otvara se pitanje statusa toga rata i posljedica za njegove vinovnike. U istome broju tjednika *The Economist*, u članku *Nato-lite* (2022b) navodi se Boris Johnson: „Invazijom je gospodin Putin napravio 'apsolutno katastrofalnu grešku, (...) goru od zločina'“. Nadalje: „Tako nešto na našem kontinentu nismo vidjeli osamdeset godina“ (*The Economist*, 2022b). Na njegovom tragu, Olaf Scholz kaže da je „ruska agresija protiv Ukrajine trenutno najveća katastrofa. Ali rat je probudio novu odlučnost i jedinstvo zapadnih demokracija“ (Scholz, 2022). Stoga „Putin ne smije dobiti ovaj zločinački agresivni rat protiv Ukrajine – i taj rat on neće dobiti“ (Scholz, 2022). U tom smislu zahtijeva da se „koristite sve snage da se u ovom globalnom savezu, koji stoji čvrsto iza međunarodnog poretka zasnovanog na pravilima, ne pojave bilo kakve pukotine“ (Scholz, 2022).

Kako to možemo povezati sa Schmittom i kako će (moguće) biti kažnjeni oni koji danas krše međunarodne norme? Treba se osvrnuti na njegov članak *Zaokret prema diskriminatornom pojmu rata*, u kojemu on napominje da je nakon Prvoga svjetskog rata sazrijevao stav da „može biti poduzeta međunarodna akcija protiv država, ili nacija kao takvih“, ali da su ovi entiteti rijetko potpuno zločinački da bi bili pretvoreni u *hostis generis humani* (Schmitt, 2011c: 68). Neovisno o tome, dolazi do pojave koju on naziva „denacionalizacija rata“, koju se obično poduzima „transnacionalnom autorizacijom“. Ta pojava „obično dovodi do razlikovanja države i nacije“, što znači da u slučaju da određena država ne poštuje norme, moguće „međunarodne mjere prisile (...) nisu usmjerene protiv nacije nego prije protiv važećeg režima i njegovih sljedbenika“ (Schmitt, 2011c: 68). Razdvajajući ih na taj način, imamo situaciju u kojoj se „pretpostavlja da je režim prestao predstavljati svoju državu, ili narod“ (Schmitt, 2011c: 68). Posljedično vladari takvih država mogu zadobiti status „ratnih zločinaca“ ili „pirata“. Kad već navodi (pojam) pirata onda Schmitt tvrdi da je ovaj „ponajviše, obilježen činjenicom da je 'denacionaliziran' i da se drži da je onkraj države kojoj, po svoj prilici, pripada“ (Schmitt, 2011c: 68). Njegov je zaključak da su „transdržavne univerzalističke pojmovne tvorevine“ „omogućile da se čitave nacije i države smatraju za pirate i da iznova zazovu pojam odmetničke države“ (Schmitt, 2011c: 69). Time se u konačnici dovodi do „rastakanja pojma rata“ poznatog iz prethodnih stoljeća, što ima za posljedicu „uvođenje diskriminatornog pojma rata u međunarodno pravo“ (Schmitt, 2011c: 69).

Nastavljajući se na to, Schmitt ukazuje na američkog predsjednika Wilsona, i njegovu deklaraciju od 2. travnja 1917., u kojoj je izjavio: „'nemamo spor s njemačkim narodom'“ (Wilson prema Schmitt, 2011c: 69). Ako se, primjerice, uzme u obzir *Versajski ugovor* (njegov dio 7) onda znamo da je, za razliku od njemačkog naroda, njemački car „'zbog najgore povrede međunarodnog morala i svetosti ugovora' 'pod otvorenom optužbom'“. Povrh toga, njemačka bi vlada „'trebala predati tzv. njemačke 'ratne zločince'“ što dakle, za Schmitta, „'denacionalizira' rat“, tj. „ukida rat država kako bi 'internacionalizirao' rat“ i „pretvara ga u ogroman građanski rat“ (Schmitt, 2011c: 69). Sljedećih godinama, po ovom autoru, došlo je i do pokušaja da se „uspostavi jedan novi međunarodnopravni poredak“ (Schmitt, 2011a: 329). U knjizi *Nomos zemlje u međunarodnom pravu Jus Publicum Europaeum* Schmitta,

između ostalog, zanima je li u razdoblju od 1919. do 1939. došlo do takvih promjena koje „smisao rata i rat međudržavnog europskog prava zamjenjuju djelovanjem protiv zločinačkih prekršilaca“ (Schmitt, 2011a: 330). Ne spori da se u *Ženevskom protokolu o mirnom rješavanju međunarodnih sporova* (od 2. listopada 1924.) „zaista nalazi rečenica da je napadački rat međunarodni zločin“ (Schmitt, 2011a: 332).² S tim u vezi bavi se tzv. *Shotwellovim nacrtom*, nazvanim *Outlawry of Aggressive War*, u kojem je „napadački rat proglašen zločinom, ali kao počinioca ovog zločina označava se samo državu (Schmitt, 2011a: 333). Schmitt ustvrđuje da se tako uvažava državni suverenitet jer se „govori samo o državi kao napadaču“ (2011a: 334). Dakle, ne spominje se poglavar države i „ostale odgovorne osobe kao počinitelji novog zločina“ (2011a: 334).. Međutim, u tzv. *Kelloggovom paktu* iz 1928. dolazi do promjene tako što je dogovorena „osuda rata kao sredstva nacionalne politike“ (Schmitt, 2011a: 346). To je značilo da se, po njemu, „promijenio svjetski aspekt međunarodnog prava“ (Schmitt, 2011a: 346).³

Kako smo vidjeli, tema kažnjavanja političkih dužnosnika za koje se utvrdi da su pokrenuli (agresivni) rat prisutna je barem stotinjak godina stoga ne treba iznenaditi da, primjerice, kanadski premijer Trudeau „zna“ da je, kako kaže, „Vladimir Putin odgovoran za gnjusne ratne zločine“ (Trudeau, 2022). Budući da su zapadni političari razmjerno složni oko toga, u slučaju neupitne pobjede Ukrajine treba očekivati da će uslijediti pokušaji da se političko vodstvo Rusije privede (međunarodnoj) pravdi. Koliko je to ostvarivo, ostaje za vidjeti.

More protiv kopna!

Ovdje se prvo pozivam na tekst utjecajnoga srpskog političkog analitičara i filozofa Đorđa Vukadinovića (2022) kako bih pokazao vezu novonastalog stanja i interpretacijâ koje je svojevremeno bio dao Schmitt. Treba reći da je kod Vukadinovića ta veza neizravna. Interpretirajući rat u Ukrajini, on kaže da je „zapadna reakcija bila tako nekontrolirana, brutalna i ostrašćena, iz globalističkih centara političke i medijske moći tako je pokuljala stara, gotovo rasistička mržnja i rusofobija, da su njene manifestacije u smislu osvješćivanja ruskog javnog mnijenja bile mnogo rječitije i uvjerljivije od tradicionalno trapave i traljave režimske propagande“ (Vukadinović, 2022). U nastavku ovaj autor nema dvojbi glede onoga što je ovdje posrijedi: „Da. Ovo, u biti, jest rat Zapada, točnije, SAD-a i Britanije (i njihovih više ili manje voljnih saveznika i satelita) protiv Rusije, s ciljem njenog brisanja kao relevantnog čimbenika s geopolitičke karte svijeta“ (Vukadinović, 2022). Nakon Vukadinovića treba uvesti i Nebojšu Katića, viđenog srpskog ekonomista, koji postavlja pitanje „zašto građani zapadne Europe podržavaju suludu politiku NATO širenja na istok koja i njih, preko velikog rasta troškova života, već udara po glavi? Kakva je to srljanje u rat koji može postati i atomski?“ (Katić, 2022). Katić naglašava da, ako se geostrategija ostavi po strani, ukrajinski je rat „samo povod i izgovor da pritajena rusofobija nekontrolirano eksplodira. Kakva je to mržnja koja zamagljuje pogled i potiskuje čak i instinkt samoodržanja?“ Mržnja, po njemu, ima „privid humanizma i sakrila se iza maske samilosti prema Ukrajincima (...) osim onih s istoka Ukrajine“ (Katić, 2022). Katić je ipak kritičan i prema Rusiji – „korumpirana

² Doduše, taj protokol nije stupio na snagu.

³ Schmitt naglašava da su i Zapadi i Istok (Sovjeti) sudjelovali u promjeni „pojma rata europskog međunarodnog prava“, što je vidljivo „u Londonskom statutu od 8. kolovoza 1945.“, čime je „kriminaliziranje (...) krenulo svojim tijekom“ (Schmitt, 2011a: 346).

Kursar, Carl Schmitt i rusko-ukrajinski rat

Rusija, Rusija golemih imovinskih nejednakosti nije ni mogla sebe ponuditi kao privlačan alternativni društveni model“ (Katić, 2022). Zaključno konstatira da je „izvjesno samo stradanje ukrajinskih građana i pogibelj vojnika na obje strane“, ali i da je „još izvjesnije da neke mračne sile svijet guraju u kaos i da je kaos cilj“ (Katić, 2022).

Schmittova ideja angloameričke dominacije morem može se uzeti kao (pra)pretpostavka današnjih odnosa Rusije s Britanijom i SAD-om

Ovi primjeri, po mom sudu, vode k neobičnoj Schmittovoj knjizi *Kopno i more* (1997 [1942]).⁴ Schmitt početno navodi četiri elementa – zemlju, vodu, zrak i vatru, od kojih je zemlja najvažnija (Schmitt, 1997: 2). Ustvari, ovi elementi predstavljaju „različite mogućnosti ljudske egzistencije“ (Schmitt, 1997: 4). U trećem dijelu knjige ključno je to što Schmitt tvrdi da je „svjetska povijest povijest ratova koje vode morske sile protiv kopnenih, ili kontinentalnih sila i obrnuto“. Kad je posrijedi suprotnost zemlje i mora, suprotstavljanje Engleske i Rusije uzima se kao primjer jer su „napetosti između [njih] stvorile popularnu sliku kavge između medvjeda i kita“. Ovaj potonji je Levijatan (velika mitološka riba), a medvjed, s druge strane, predstavlja kopnenu faunu. Ipak, Schmittu je stalo da ukaže da je upravo otkriće Amerike i prva putovanja oko svijeta ono što je najvažnije za politički „odnos“ mora i kopna. To je, naime, dovelo do „prve, cjelovite prostorne revolucije planetarnih razmjera, u istinskom smislu tih riječi“ jer je Engleska svoju „kolektivnu egzistenciju (...) usredotočila na morski element“. Ne samo da je pobjeđivala u ratovima, nego je postigla nešto što je „ustvari nemjerljivo više, revoluciju“, i to „onu planetarnog prostora“. Razdoblje njene neprijeporne vladavine počelo je nakon Waterlooa i ima vrhunac sredinom 19. stoljeća, što je posljedica činjenice da je „sloboda mora i trgovine pretopljena u pojam slobode“ (Schmitt, 1997: 52). Promjena je uslijedila tako što se tijekom Industrijske revolucije „do tada riba, Levijatan, prometnula u stroj“ (1997: 54). I taj je stroj bio „umetnut između morskog elementa i ljudskog života“ (1997: 54). Schmitta to navodi na zaključak da je „Industrijska revolucija preobrazila djecu mora u graditelje strojeva i njihove poslužitelje“ (1997: 54). Kako je Britanija bila premala za (prostorne) odnose koji su vladali u 20. stoljeću, ona je izrasla u oblik „angloameričke morske dominacije svijetom“ (Schmitt, 1997: 55). To je, čini se, bila (pra)pretpostavka za današnje „napete“ političke odnose Velike Britanije/SAD-a s Rusijom koji izgledaju kao da bi, zbog rusko-ukrajinskog rata, u svakom trenutku mogli katastrofično „iskliznuti iz kolosijeka“.

Katechon (ili kočničar)

U trećoj poveznici, koja će ići preko pojma *katechon*, osvrnut ću se, prvo, na Vladimira Gligorova (2017) koji kao liberalni politekonomist tumači rusku intervenciju u Siriji. To instruktivno čini povezujući njenu vanjsku i unutarnju politiku. Pritom ima osnovnu premisu da je Rusija danas, a i tradicionalno „kontrarevolucionarna sila“ koja se suprotstavlja liberalizaciji neovisno o tome zbiva li se ona izvan, ili unutar njenih granica. S tim u vezi Gligorov tvrdi kako je Putinov cilj „novi svjetski poredak“ koji bi bio „multipolaran i zasnovan

⁴ Za osnovno tumačenje v. Mendieta, 2011.

na ravnoteži snaga“.⁵ Glavna je prepreka tome „globalni Napoleon, SAD, a u Europi je njen instrument Europska unija“. Primjerice, Europa je za vrijeme carske Rusije shvaćena kao „prijetnja i strano tijelo, revolucionarna subverzivna snaga“ (Gligorov, 2017). Danas su zapravo jedna nasuprot drugoj dvije „izuzetnost“, ona SAD-a pa i EU-a u odnosu na onu rusku koja se „suprotstavlja svakoj liberalnoj alternativni“ (Gligorov, 2017). Treba reći da se ruska „izuzetnost“ temelji na njenoj zasebnoj kulturi pa i civilizaciji. Gligorov ističe kako je, primjerice, EU u prošlom desetljeću stavljala naglasak na slobodno tržište kao svoj instrument pridobivanja Ukrajine, na što je Rusija odgovorila „uskrsavanjem ideologije ruskog svijeta i širenja Nove Rusije“ (Gligorov, 2017). U načelu se tu radi o suprotstavljenosti (liberalizacije) tržišta i (kontrole) teritorija. Stoga je Europska unija za Rusiju „revolucionarna prijetnja“ protiv koje se ona borila „nacionalnim kontrarevolucijama“, tj. pokušajima da je oslabi poticanjem otpora njenih pojedinih nacionalnih država (Gligorov, 2017).

Kada je posrijedi stav prema demokraciji, ona je u Rusiji, prema Gligorovu, smatrana „više kao prijetnja, kao i tržište, ili vladavina prava, za vlast, a time i za stabilnost Rusije“ (Gligorov, 2017). Stoga je mišljenja kako su „trenutni pokušaji da se ojača uloga Rusije u globalnoj politici dio odgovora na krizu legitimnosti unutar zemlje“ (Gligorov, 2017). Naime, mobilizacija javnosti u svrhu „suprotstavljanja stranim neprijateljima i liberalima kod kuće instrument je rješavanja unutarnje političke nestabilnosti, koja opet postavlja pitanje legitimnosti vanjske politike“ (Gligorov, 2017). Po njemu je „ključno pitanje može li Rusija održati status svjetske sile?“ (Gligorov, 2017). U tom smislu tvrdi da „nema univerzalističke ideologije na koju se ona može osloniti na međunarodnom, ili unutarnjem planu“ (Gligorov, 2017). Stoga je rusko vojno djelovanje „novi pokušaj politike sile“, koji je „kombiniranje ruskih unutarnjih razloga sa sovjetskom politikom sile“ (Gligorov, 2017). Rusiji bi to „trebalo donijeti unutarnju stabilnost zasnovanu na (...) ideologiji ruske civilizacije“ (Gligorov, 2017). Iako su ruski „ciljevi jasni, a sredstva dobro poznata“, Gligorov je uvjeren da je time „vjerojatno počeo još jedan neuspješan pokušaj da se povijest vrati natrag“ (Gligorov, 2017).

Kako to povezati sa Schmittom? Po mome sudu, veza postoji preko pojma *katechon*, ili onog koji koči razvoj povijesti, odnosno kako Gligorov kaže „vraća unatrag“. Iako taj pojam nije uvijek pretjerano jasan, možemo razabrati njegova osnovna obilježja. Primjerice, Schmitt ga navodi kada govori o biti kršćanskog carstva u *Nomosu zemlje*: „ono nije neko vječito carstvo, nego [...] ima u vidu svoj vlastiti kraj i kraj sadašnjeg eona, a ipak je sposobno za historijsku moć“ (Schmitt, 2011a: 34). Njegov kontinuitet „u smislu historijske sile“ treba tražiti u „pojmu kočničara, *katechona*“.⁶ Takvo carstvo ne može onda biti nego „povijesna sila koja je u stanju zadržati pojavu Antikrista i kraj sadašnjeg eona, sila *qui tenet*, prema riječima apostola Pavla u Drugoj poslanici Solunjanima, poglavlje 2.“ (Schmitt, 2011a: 35). Schmitt zaključuje da „carstvo kršćanskog srednjeg vijeka traje onoliko koliko je živa ideja *katechona*“. Naime, kako smo vidjeli, radi se o tome da „vjera da neki 'kočničar' sprječava kraj svijeta čini jedini most koji vodi od eshatološke paralize svakog ljudskog događanja, do jedne tako veličanstvene povijesne moći kao što je kršćansko carstvo njemačkih kraljeva“ (Schmitt, 2011a: 35). Kad smo kod drugih Schmittovih primjera onda se treba opet pozvati

⁵ O tome v. Schmitt, 2011b.

⁶ U srpskom prijevodu ove Schmittove knjige za *katechon* se koristi izraz „zadržavatelj“ koja ne postoji u hrvatskom jeziku. Čini mi se da je prikladnija riječ „kočničar“. *Katechon* se kod apostola Pavla u 6. retku javlja u srednjem rodu (τὸ κατέχον), a u 7. retku u muškom (ὁ κατέχων), u kojemu se i koristi u Schmittovom kontekstu.

na *Kopno i more*. Tu prvo ukazuje na slučaj Istočnog Rimskog Carstva za koje kaže da je „bilo obalno carstvo“ (Schmitt, 1997: 7). Iako je bilo svedeno na „defanzivnu poziciju“ ipak je bilo „morska sila“ koja je „uspjela ostvariti ono što kopnena sila Karla Velikog nije mogla“ (Schmitt, 1997: 8). Naime to je carstvo „djelovalo kao bedem, *katechon*, kako se to kaže na grčkom“ (Schmitt, 1997: 8). Schmitt objašnjava što bi to moglo biti: „ono je, neovisno o tome koliko bilo slabo, nekoliko stoljeća odolijevalo pokoljima islama, sprečavajući Arape da zauzmu cijelu Italiju“ (Schmitt, 1997: 8). Tako su spriječili da „bude razorena cijela antička i kršćanska civilizacija“ (Schmitt, 1997: 8). Isti fenomen Schmitt ističe kada raspravlja o problemu otvorenih mora i Njemačke na prijelazu u XVII. stoljeće. Ovdje navodi cara Rudolfa II. (1550.-1618.) koji i nije bio posebno istaknut. Neovisno o tome, smatra se da je njegovo postignuće to što je bio „u stanju odgoditi tridesetogodišnji rat za nekoliko desetljeća“ (Schmitt, 1997: 43).

Putin se javlja kao vođa koji smatra da može zaustaviti ili vratiti kotač povijesti

Nakon primjera iz (Schmittove inačice) povijesti, vratimo se završno percepciji *katechona* kod nas. Zanimljivo je da se gotovo na sâmom početku invazije na Ukrajinu kod nas (neizravno) uočila poveznica rata u Ukrajini s osnovnim smislom pojma *katechon*: „Taj patetični nasilnik i zločinac koji je pokrenuo rat, Vladimir Vladimirovič Putin, htio je zaustaviti vrijeme, zaustaviti promjene, no kao i svi koji su to pokušali – samo ih je ubrzao“ (Vojković, 2022). To može značiti samo jedno: „kotač povijesti koji je upravo on sa svojom vrhuškom htio zaustaviti – na kraju će ga pregaziti“ (Vojković, 2022). Takvo viđenje situacije u kojoj *katechon* ne usporava nego (naprotiv) ubrzava propast (odnosno potiče Antikrista) odgovara onom što je Fukuyama iznio u svome nedavnom članku, o čemu ću malo šire u zaključku.

Zaključak

Putinova se Rusija suočila sa združenim odgovorom Zapada, što za nju može imati možda i nesagledive posljedice. Takav odgovor potaknuo je Fukuyamu da u nedavnom članku za *The Atlantic* kaže: „slavljenje uspona jakih država i slabljenja liberalnih demokracija je (...) preuranjeno. Primarno zato što raspodjeljuje moć i oslanja se na pristanak onih kojima vlada, liberalna je demokracija globalno u puno boljem stanju nego što mnogi misle“ (2022a). Dakle, pobjedom Ukrajine potvrdila bi se nadmoć (liberalnog) Zapada i to bi bio veliki poticaj Fukuyami koji iznova veliča „kraj povijesti“. Slijedom prethodnog izvoda Schmittovih kategorija, daljnje bi posljedice za Rusiju išle od suđenja nekim njenim političarima kao zločincima (zbog pokretanja „građanskog rata“ uslijed „denacionalizacije rata“) do njenog (mogućeg) rasapa uslijed premoći (liberalnog) Antikrista. Čini se, međutim, da je za takav ishod potreban puno veći doprinos građana „prosperitetnih liberalnih demokracija“ (Fukuyama, 2022a). Iako ih je stvarnost ruskog napada na Ukrajinu podsjetila da je i njihov način života postao upitan, to im, po svemu, neće biti dovoljan poticaj da prihvate da Ukrajinci, kako Fukuyama kaže, „vojuju značajniju bitku nama na korist, bitku u kojoj svi trebamo sudjelovati“ (2022a). To će svakako ići na ruku Rusiji da ako ništa, barem odgodi vlastito prepuštanje onom što Schmitt užasno naziva „jedinstvo svijeta“ ili „svijet bez politike“.

Literatura

- Fukuyama, F. (2022a). More Proof That This Really is The End of History, *theatlantic.com*. 17. listopada. <https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2022/10/francis-fukuyama-still-end-history/671761/>
- Fukuyama, F. (2022b). Prorekao kraj povijesti, a sad najavljuje i Putinov kraj: 'Evo me na Balkanu, a Rusija već ide prema svom potpunom porazu'. *jutarnji.hr*. 10. srpnja. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/prorekao-kraj-povijesti-a-sad-najavljuje-i-putinov-kraj-evo-me-na-balkanu-a-rusija-vec-ide-prema-potpunom-porazu-151>
- Fukuyama, F. (1994). *Kraj povijest i posljednji čovjek*. Zagreb: HSN.
- Gligorov, V. (2022). Eh taj Zapad. *pescanik.net*. 18. svibnja. <https://pescanik.net/eh-taj-zapad/>
- Gligorov, V. (2017). Ruske intervencije: kontrarevolucionarna sila. *pescanik.net*. 18. svibnja. <https://pescanik.net/ruske-intervencije-kontrarevolucionarna-sila/>
- Katić, N. (2022). Ukrajina i NATO i vanzemaljci: hronika nenajavljenog rata. *rts.rs*. 12. svibnja. <https://www.rts.rs/page/oko/sr/story/3205/politika/4728932/ukrajina-nato-i-vanzemaljci.html>
- Mendieta, E. (2011). Land and Sea. U: S. Legg (ur.), *Spatiality, Sovereignty and Carl Schmitt: Geographies of the Nomos* (str. 260-267). London, New York: Routledge.
- Mouffe, C. (2007). Carl Schmitt's warning on the dangerous of a unipolar world. U: L. Odysseos i F. Petito (ur.), *The International Political Thought of Carl Schmitt: Terror, Liberal War and the Crisis of Global Order* (str. 147-153). London, New York: Routledge.
- Putin, V. (2022). Obraćanje Putina Rusima 21. veljače 2022. (prijevod i obrada Ivana Božić). *YouTube*. 11. srpnja. <https://www.youtube.com/watch?v=yTITfZrn14s>
- Schmitt, C. (2011a). *Nomos zemlje u međunarodnom pravu Jus Publicum Europaeum*. Beograd: Fedon.
- Schmitt, C. (2011b). The Großraum of Order of International Law with a Ban on Intervention for Spatially Foreign Powers: a Contribution to the Concept of Reich in International Law. U: T. Nunan (ur.), *Carl Schmitt, Writings on War* (str. 75-124). Cambridge, Malden: Polity Press.
- Schmitt, C. (2011c). The Turn to the Discriminating Concept of War. U: T. Nunan (ur.), *Carl Schmitt, Writings on War* (str. 30-74). Cambridge, Malden: Polity Press.
- Schmitt, C. (1997). *Land and Sea*. Washington, D.C.: Plutarh Press.
- Scholz, O. (2022). Putin ne sme da dobije ovaj zločinački i agresorski rat protiv Ukrajine i neće ga dobiti. Međunarodni poredak u opasnosti zbog ruske agresije. *nspm.rs*. 12. svibnja. <http://www.nspm.rs/hronika/olaf-solc-putin-ne-sme-da-dobije-ovaj-zlocinacki-i-agresorski-rat-protiv-ukrajine-i-neze-ga-dobiti.-medjunarodni-poredak-u-opasnosti-zbog-ruske-agresije.html>
- The Economist (2022a). Confronting Russia shows the tension between free trade and freedom. *economist.com*. 19. ožujka. <https://www.economist.com/leaders/2022/03/19/confronting-russia-shows-the-tension-between-free-trade-and-freedom>
- The Economist (2022b). Boris Johnson tells The Economist about his anti-Russia coalition. *economist.com*. 19. ožujka. <https://www.economist.com/britain/boris-johnson-on-a-european-coalitions-role-against-russia/21808195>

Kursar, Carl Schmitt i rusko-ukrajinski rat

Trudeau, J. (2022). Canadas Trudeau says Putin responsible for war. *aljazeera.com*. 12. svibnja. <https://www.aljazeera.com/news/2022/5/8/canadas-trudeau-says-putin-responsible-for-war>

Vojković, G. (2022). Rat koji je promijenio povijest. *index.hr*. 27. rujna. <https://www.index.hr/vijesti/clanak/rat-koji-je-promijenio-povijest/2347321.aspx>

Vukadinović, Đ. (2022). Lov na medveda, *nspm.rs*. 12. svibnja. <http://www.nspm.rs/kolumne-djordja-vukadinovica/lov-na-medveda.html?alphabet=1#yvComment266994>